

Günbatar Ysraýyl-jöhít boýunturygyndan sypyp bilermi?

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Günbatar Ysraýyl-jöhít boýunturygyndan sypyp bilermi? GÜNBATAR
YSRAÝYL-JÖHIT BOÝUNTURYGYNDAN SYPYP BILERMI?

Günbataryň Gaza genosidinde Ysraýyla berýän goldawy onuň ygtybarlylygyna we at-abraýyna dünýä derejeeinde uly zarba urdy.

Bu şeýle bir zarba boldy welin, nijeme ýyllap bütin dünýäniň öňünde demokratiýa we adam hukuklary boýunça nutuk çekip gelen Günbatar indi hiç bir üçünji derejeli ýurtlaryň öňüne çykyp, deňlikden, azatlykdan, adalatdan gürlär ýaly ýüzi galmady. Gürläýende-de indi oňa hä berjek ýok.

Gaza tragediýasy şol bir wagtyň özünde Günbatara garşy gidýän

ýollaryň gözlegini-de ýygylaşdyrды.

Günbataryň duşmançylykly pozisiýaay Hytaýdyr Russiýa ýaly ýurtlary biri-birine hasam ýakynlaşdyrmak bilen bir hatarda birnäçe ýyl öň gurlan BRICS blogyna bolan gyzyklanmalary-da artdyrды.

Braziliýanyň, Hindistanyň, Hytaýyň, Günorta Afrikanyň guran BRICS klubynyň agza sany soňky gezek Azerbaýjanyňam goşulmagy bilen 10-a ýetdi.

BRICS-iň lideri saýylýan Hytaý Günorta Amerikadyr Afrika uzaýan gollary bilen bilen dünýä derejesinde ykdysady tor örän bolsa, ABŞ bu ýerlerde güýç ýitirmäge başlady.

ABŞ-nyň güýçli bolan Ýakyn Gündogarda-da sebitdäki iň güýçli ýarany Saud Arabystanynyň Hytaý bilen ýakynlaşmaga ymtylýandygy ünslerden sypmady. Ýagny, ABŞ-dyr Günbatar Gaza genosidiniň döreden uly nägilelgi sebäpli iň ygtybarly we ynamly ýaranlaryny-da ýitirýär.

Türkiýäniň Günbatar bilen gatnaşyklary şonsuzam birnäçe wagt bäri hemmelere mälim. Türkiýe uzak wagt bäri Günbataryň kesgittän ugrundan çykan ýagdaýda. Ankara indi Waşingtondan gelen direktiwalar esasynda hereket etmeýär. Gaýtam tersine, Türkiýe Daglyk Garabagdan Eýrana, Gazadan Siriýa, Ortaýer deňzinden Gresiýa çenli hemme ugurda we sebitde öz bähbitlerini goramak üçin Günbataryň garşysyna dikilmekden çekinmeýär.

ABŞ-nyň berýän duýduryşlaryna garamazdan Siriýa goşun salan we ol ýerde öz howpsuz zolagyny döreden Ankara ýygy-ýygydan Waşingtonyň kürt ýaranlaryny bombalamakdanam gaýra durmaýar.

Ýewropa bileleşiginiň içinde-de Waşingtona baş galdyrýan sesler eşidilýär. Bularyň başyny Makronyň Fransiýasy çekýär. Onuň zyndanam Irlandiýadyr Ispaniýa ýaly ýurtlar bar.

Bu meselede iň nebsagyryjylykly ýagdaýda bolany Germaniýa bolsa gerek. Nemes hökümeti ýurtds Ysraýlyly tankyt edýän her kesi antisemitist we millerparaz tagmasyny basyp sem etmäge synanyşýar. Berlin utanman-uýalman «Ysraýlylyň howpsuzlygy biziň döwlet meselämizdir» diýip sakyrdamagyny dowam etdirýär.

Ýönekeý nemes raýatlary «Ysraýyl nämüçin bizim meselämiz bolmaly? Bize näme jöhitterden» diýip hüňürdeýän bolsa, ýurtdaky migrant gelip çykyşly raýatlar Germaniýanyň Ysraýyla berýän goldawyna has berk garşylyklary görkezmek bilen nägileliklerini bildirýär. Soňky birnäçe aýyň dowamynda ýurtda migrantlaryň amala aşyran pyçakly hüjümleri munuň iň aýdyň

mysaly.

Nemes hökümeti we mediýasy bulary «DAEŞ bilen baglanyşykly yslam terrorý» diýip häsiýetlendirse-de, düýp sebäbiň Berlininiň Gazada genosid edýän terrorçy jöhit döwletine berýän goldawyndan gelip çykýandygyny hemmeler bilýär. Migrant agressorlaryň biriniňem DAEŞ bilen baglanyşygynyň bardygyny subut edip bolmady.

Germaniýa ýakyn geljekde içerki we daşarky syýasatyny düzýän migrant raýatlarynyň talabyny göz önüne tutmaly bolar. Şonsuzam 85 million ilatly Germaniýada migrant gelip çykyşly raýatlar ilatyň 30%-ni düzýär.

Migrantlar indi döwlet edaralaryndan syýasatyň ýokarky gatlaklaryna, mediýadan sungata we ykdysadyýete çenli hemme ugurda işleýärler. Indi Ýewropada migrant raýatlaryň işlemeýän edara-kärhanasy ýok diýen ýaly.

Iki hepde ön bir tanşymy görmek üçin Stokgolma gidipdim.

Togsanyňy ýyllarda Stokgolm mawy gözli, altyn saçly, saryýagyz adamlaryň şäheridi. Edil häzirki ýagdaýy bolsa Ýakyn Gündogar şäherinden tapawutsyz. Azyndan şäheriň ilaty babatda alanda hem şeýle. Howa menzilindäki işgärinden metro sürüjisine, zibilçisinden sowgatlyk odur-budur satýan jerçisine çenli hemmeler maňa bu şäherde öňden tanyş ýaly bolup göründi. Arap, pars, türki dilleri bilýän, tanaýan, meniň olara özümi ýakyn duýýan dillerinde gürleýärdiler.

Aslynda bu ýagdaý bütün Ýewropa üçin şeýle bolmagynda galýar. Parižde, Berlinda ýa-da Amsterdamda hem şeýle ýagdaýlary görüp bilersiňiz.

Hiç bir ýewropa dilini bilmeseňizem, Ýakyn Gündogaryň bu üç uly dilinden birinde gürläp bilseňiz, belli-başly ýewropa şäherlerinde dertleşmäge näçe diýseň adam tapyp bilersiňiz. Öz diliňizde gürleýän birini tapmadyk ýagdaýyňyzda-da, emeli añ tehnologiýasy dadyňyza ýetişýär.

Gürrüňimiziň başyna gaýdyp geler bolsak, başyny ABŞ-nyň çekýän Günbatary jöhit kapitalynyň boýunturygyndan sypmasa bolmaýar. Günbatar muny edil häzir gaty gijä galmanka öz islegi bilen etse ne ýagşy. Ýogsam bolnasa, munuň agyr şarpyklaryny datjaga meňzeyär.

Günbataryň ygtybarlylygy günden-günden pese gaçýar. Ol Türkiýe, Saud Arabystany, Päkistan, Müsür ýaly iň ýakyn regional ýaranlaryndan el ýuwsa gerek. Bu ýitgi diňe strategiki we syýasy ýitgiler bilenem çäklenmez, şol bir

wagtyň özünde ykdysady taýdanam urgusy agyr bolar. Sebitiň ummasyz energiýa çeşmeleri Günbataryň gözegçiliginden çykar. Şonsuzam soňky döwürlerde üçünji derejeli ýurtlaryň BRICS bilen köp gyzyklanmagy üýtgeşmeleriň köpden bári şu ugra tarap gönügendigini görkezýär.

Günbataryň ýagdaýyny kynlaşdyrýan ýene bir ýagdaýam Günbatarda sany barha artýan musulman ilaty. Häzir Angliýa, Fransiýa, Germaniýa, Belgiýa, Gollandiýa ýaly ýurtlarda ep-esli musulman ilat bar.

Musulman ilat Günbatarda hökümet düzüme gün geçdigisaýy has köp we aktiw görnüşde goşulýar. Bulam geljekde olaryň öz talaplaryny orta atyp, aýdanlaryny etdirip biljekdigini görkezýär.

Günbataryň ýüz ýyldan gowrak wagty bári baýdagyny göterip we wekilçiligini edip gelen demokratiýadyr adam hukuklary ýaly gymmatlyklara eýe durmasa başyna nämeleriň geljegi belli däl. Güýçliniň däl-de, haklynyň, bigünäniň ýanynda ýer almasaň soňuň weýran.

Günbataryň şeýden ýagdaýynda öz içinde emele gelmegi ähtimal birgiden bulam-bujarlygyň şindizden önüni aldygy we asudalygyny kepillendirdigi bolar.

Esedulla OGUZ,

Germaniýada ýaşayan türkmen žurnalisti.

Duşenbe, 09.09.2024 ý. Publisistika